

МОВНОСТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПУБЛІЦИСТИКИ Ю. М. МУШКЕТИКА

LINGUISTYLISTIC FEATURES OF YU. M. MUSHKETIK'S PUBLICITY

Ільїна О.В.,

orcid.org/0000-0002-1106-6967

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри українознавства

Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія»

У статті здійснено ґрунтовний аналіз мовностилістичних особливостей публіцистичних текстів Ю. М. Мушкетика, який є однією з видатних постатей української літератури та публіцистики другої половини ХХ століття. Основною метою дослідження є виявлення пріоритетних тем та специфічних мовних прийомів у його публіцистиці, що включає статті, мемуари, есеї та інтерв'ю. Автор статті аналізує використання письменником синтаксичних, лексичних та морфологічних засобів, зокрема звертаючи увагу на вживання росіянізмів, зниженої лексики та метафоричних зворотів. Особлива увага приділяється риторичності текстів, включаючи використання риторичних питань та повторів, що підсилюють емоційний вплив на реципієнта. Зазначено, що Ю. М. Мушкетик активно застосовує індивідуалізовані фразеологізми та синтаксичні конструкції, притаманні розмовній мові, що робить його тексти доступними та переконливими для широкої аудиторії. Також у статті розглянуто, як автор імплементує в публіцистику різноманітні тропи, такі як метафори, метонімії та персоніфікації, що дозволяють передати складні емоційні й інтелектуальні переживання. Підкреслено значення жанрового й стилістичного синтезу в публіцистичному доробку Ю. М. Мушкетика, який поєднує риси публіцистичного, художнього та розмовного стилів, створюючи багатовимірний літопис сучасності. Стаття також висвітлює центральні теми, що хвилювали письменника, такі як українсько-російські відносини, радянське минуле, розвиток національної самосвідомості та перспективи України. Загалом, дослідження демонструє унікальність мовностилістичних підходів Ю. М. Мушкетика у публіцистиці, акцентуючи на його здатності поєднувати особистий досвід та літературний талент у відображенні складних суспільно-політичних реалій.

Ключові слова: публіцистика, текст, ідіостиль, Ю. М. Мушкетик.

The article provides a comprehensive analysis of the linguistic and stylistic features of the journalistic texts of Yu. M. Mushketyk, one of the prominent figures in Ukrainian literature and journalism of the second half of the 20th century. The primary objective of the study is to identify the priority themes and specific linguistic techniques in his journalistic works, including articles, memoirs, essays, and interviews. The author of the article examines the writer's use of syntactic, lexical, and morphological devices, with particular attention to the employment of Russicisms, colloquial vocabulary, and metaphorical expressions. Special attention is given to the rhetoric of the texts, including the use of rhetorical questions and repetitions, which enhance the emotional impact on the reader. It is noted that Yu. M. Mushketyk actively utilizes individualized phraseological expressions and syntactic constructions characteristic of conversational language, making his texts accessible and persuasive to a broad audience. The article also explores how the author incorporates various tropes, such as metaphors, metonymies, and personifications, into his journalistic writing to convey complex emotional and intellectual experiences. The significance of genre and stylistic synthesis in Yu. M. Mushketyk's journalistic work is emphasized, as he combines elements of journalistic, artistic, and conversational styles to create a multidimensional chronicle of contemporary life. The article highlights the central themes that concerned the writer, such as Ukrainian-Russian relations, the Soviet past, the development of national consciousness, and Ukraine's future prospects. Overall, the study demonstrates the uniqueness of Yu. M. Mushketyk's linguistic and stylistic approaches in journalism, emphasizing his ability to blend personal experience with literary talent in reflecting complex socio-political realities.

Key words: journalism, text, idiosyle, Yu. M. Mushketyk.

Постановка проблеми. Ю. М. Мушкетик є видатною постаттю не тільки в українській літературі другої половини ХХ століття, а й в українській публіцистиці. При цьому відбуваються суттєві відмінності в мовному оформленні художніх текстів та публіцистичних.

Матеріалом дослідження стали виступи майстра слова, книга спогадів «Дороги, які нас вибирають», а також збірка есеїв на історико-політичну тематику «Вірую в правду», де Ю. М. Мушкетик намагається розібратися із сторінками минулого й теперішнього Української держави, віднайти правду та окреслити перспективи для народу. Митець висловлює свої думки про нагальні про-

блеми крізь призму власної свідомості, наводячи приклади з життя. Варто зазначити, що мовні особливості публіцистичних текстів письменника об'єктом дослідження не були, тому увага навіть до окремих нюансів становитиме наукову новизну.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Вивчення мови публіцистичних текстів має доволі довгу традицію, яка сягає доби Античності, коли видатні філософи аналізували промови одне одного задля виявлення сильних і слабких місць. На сьогодні в українському філологічному просторі проблем вивчення публіцистики торкалися такі науковці, як С. Я. Єрмоленко, М. А. Жовтобрюх, Т. А. Коць, Н. М. Сологуб та

багато інших. Так, говорячи про важливість дослідження мови преси, С. Я. Єрмоленко наголошує, що «мова засобів масової комунікації – не лише пасивний об'єкт наукових розвідок – лінгвістичних і журналістських, соціологічних, а й активний суб'єкт, який забезпечує важливу суспільну функцію української мови – реалізацію її літературного стандарту, тобто нормованої, з культуромовними традиціями загальноприйнятої мови спілкування» [1, с. 123]. У своїй статті Т. А. Коць розмірковує над характеристиками публіцистичного стилю та виокремлює такі комунікативно-прагматичні ознаки, як «доступний, логічний виклад, вживання семантично прозорих, однозначних лексичних номінацій з виразною оцінною конотацією. Динамічними є семантико-аксіологічні механізми вияву часових, ціннісних, ідеологічних, естетичних орієнтирів епохи у зв'язку зі змінами пріоритетів суспільно-політичного життя народу» [3, с. 40].

Постановка завдання. Метою пропонованої статті є розглянути та проаналізувати мовностилістичні особливості публіцистики відомого українського письменника, громадського діяча, багатолітнього редактора Ю. М. Мушкетика. Поставлена мета передбачає розв'язання таких завдань: 1) визначити пріоритетні теми публіцистичних текстів автора; 2) окреслити синтаксичні особливості публіцистичних творів майстра слова; 3) виявити лексичні особливості; 4) охарактеризувати морфологічні вподобання письменника в жанрі публіцистики.

Виклад основного матеріалу. У публіцистичній спадщині Ю. М. Мушкетика можна виокремити такі провідні теми, як осмислення взаємовідносин України та Росії, роздуми над радянським минулим

Якщо говорити про жанрову приналежність публіцистики Ю. М. Мушкетика, то вона передусім репрезентована статтями, нотатками, виступами на злободенну тематику, що характеризуються посиленою увагою до актуальних суспільно-політичних, громадсько-культурних, літературних проблем сучасності, становленню інтелектуально-моральних ідеалів. Загалом можна стверджувати, що письменник прагнув відобразити сучасне йому життя крізь фокус особистої думки.

У передмові до мемуарів «Дороги, які нас вибирають» дочка майстра слова Л. Г. Мушкетик говорить, що її батько «понад усе цінував відданість і любов до свого краю, патріотизм, чесність і безкомпромісність, і рівнявся на цінності, хоча б намагався у своїх творах, публіцистиці, виступах, та ін. Принаймні він ніколи не був, так би

мовити, гібридним, якими бувають деякі людино-подібні, а щирим, чистим і наївним, і неймовірно справжнім, як природа, яка нас оточує і яку він так любив» [4, с. 6].

Щодо тематики, яка глибоко турбує автора, то тут головними завданнями стали такі: висвітлення проблеми функціонування української мови на теренах держави; встановлення історичної справедливості щодо походження України та Росії; подальшої долі України та ролі кожного громадянина. Також простежується порушення проблем пробудження національної самосвідомості українців, інтелектуального поступу нації. Як і для кожного письменника, для Ю. М. Мушкетика важливою є тема розвитку літератури: *«Тепер же зовсім інший підхід до літератури, – говорить майстер слова, – вона стає розвагою. Але ж протягом віків література була моральним стрижнем, вона вчила, як жити і не робити підлости. Я виходив саме із цього. Життя не спинається, тому літературі ніколи не бракуватиме сюжетів, і неправда, що письменники вже все сказали»* [7, с. 125]. Тут митець фактично заперечує один із головних принципів постмодернізму, згідно з яким автор уже не є творцем, а постає лише скриптором, що переписує на свій лад відомі всім сюжети. У мемуарах Ю. М. Мушкетик продовжує цю думку, стверджуючи, що література *«завжди служила добру, істині, праві. Це вважалося її покликанням. Деякі нинішні молоді вважають, що це не є завданням літератури. Слово служить саме собі. Досить служити комусь... Рабство знову в іншій формі. І все руйнувати. "Література – гра". Для Шевченка, Франка, Мирного?»* [6, с. 272]. Риторичне питання, яке ставить автор також піддає сумніву тезу постмодерністів про те, що літературі повинні бути притаманні карнавальність, іронічність, гра.

Якщо говорити про лексичні особливості публіцистики Ю. М. Мушкетика, то письменник час від часу використовує росіянізми чи неперекладені цитати, здебільшого заради дистанціювання від певних негативних дій чи осіб та увиразнення свого негативного ставлення до них: *«Були їхні молодші побратими, їх було багато, їх розіслали з "запрещенієм писати і рісовать" по віддалених районах»* [5, с. 71], *«Писав Астаф'єв з повагою до своїх фронтових побратимів, а коли Україна стала незалежною, почав писати про хохлів с "крысиными мордами". Не витримав випробування незалежністю України й Солженіцин і ще багато»* [с. 83], *«На весь твір жодного разу не сказано, що це діється на Україні, що це б'ються зляхами українці. Ні, тільки "русские" (у першому*

виданні траплялися хоч руські). **“Нет в мире силы, которая могла бы одолеть русскую силу”**. І сам Бульба конаючи на вогні кричить ворогові: **“Да придет руський цар”, мовляв, він вам покаже, він вам зуби виб’є**» [5, с. 66], **«Мовляв, “запрещают говорить на русском языке” – це ж велика дурниця, бо якраз українську мову забороняли і зараз забороняють, бо весь час тягнули і пнули оту формулу “русский язык – великий, могучий и свободный”»** [7, с. 131]. Такого роду вислови письменник імплементує в тексти задля того, що підкреслити «ненормальність» позиції, як наприклад, в останньому мікроконтексті, автор засуджує міркування М. В. Гоголя.

Прагнення відмежуватися від радянського минулого також передано за допомогою звернення назв газет російською мовою: **«А всі оці “Известия в Украине”, “Московский комсомолец в Украине”, вже немає комсомолу, а “комсомольцята” очолюють бізнесові антиукраїнські структури і газети ці виходять на пільгових умовах»** [5, с. 81].

Ще однією прикметною рисою публіцистики Ю. М. Мушкетика є використання зниженої, лайливої лексики для увиразнення негативного ставлення до певних історичних осіб чи подій: **«Останнім московським сатрапом на Україні був тупий лакуза Янукович, який обібрав, обікрав Україну»** [5, с. 45], **«Москва заповзялася стерти нас з лиця землі, або перетворити нас в німих холопів, як це було при вирячкуватому Петрові і хвойді Катерині»** [с. 49], **«До діалогу з ким? З озвірілим, маркутизованим бандюком»** [5, с. 47], **«Багато людей називають історію “проституткою”: її повертають і так, і сяк. Он Москва як її повернула!»** [7, с. 130]. Прикметники *тупий, вирячкуватий, маркутизований*, а також іменники *лакуза, хвойда, бандюк, проститутка* у своїй семантичній структурі містять конотацію пейоративності, тож реципієнт легко зчитує загальний посил автора.

Важливою ознакою творчості Ю. М. Мушкетика належить велика увага до різних тропів: метафори, метонімії, гіперболи, персоніфікації, гіперболи тощо.

До типових ознак публіцистичного стилю належить використання риторичних питань та окликів. У творчості Ю. М. Мушкетика домінують риторичні питання: **«Невже не відають, кого захищають? Та в одних тільки швейцарських банках у нього 40 мільярдів крадених українських доларів»** [5, с. 45–46], **«І зринає палоче питання, до тих, що поруч: ти ще українець? Ти ще син своєї землі, чи тобі вже “без різниці”?»**

[5, с. 49], **«Куди! Так волають нині Путін і путінці. В ту ж відсталість, у ту дикість, у ту підлоту?»** [5, с. 66]. Інколи в межах подібних конструкцій митець використовує повтори задля підкреслення не тільки змістового контенту, а й посилення емоційного впливу: **«Чому серед нас так багато національно нестійких, розсміяних, непослідовних. Чому так часто служимо чужинцям, іноді лютим ворогам України? Чому не створили своєї стійкої керівної верстви, української еліти?»** [5, с. 62].

Викликають інтерес фразеологізовані звороти, використані Ю. М. Мушкетиком. Наприклад, шекспірівське *бути чи не бути* автор використовує при зверненні до українців, ставлячи питання про існування державності; при цьому митець додає відомий вислів *моя хата з краю*, тобто інтенція письменника – змусити українців замислитися над майбутнім, здолати нарешті принцип «крайньої хати» та пасивність народу загалом: **«Бути чи не бути, сьогодні зринає перед кожним українцем, хоч багато хто намагається це не помічати: “моя хата з краю”»** [5, с. 49].

Певної трансформації зазнає вислів *прорубати вікно в Європу*: **«Недарма та ж Росія увесь вік лазила і лазить через вікно в Європу, щоправда, осягнути вповні європейські цінності вона нездатна, бо вона відстала, захланна, дика»** [5, с. 38]. У Ю. М. Мушкетика використано дієслово зі зниженою конотацією *лазила*. Таким чином письменник намагається передати презирство до народу, який проголошує курс на високі цінності, однак за своєю суттю все ж залишається відсталим, захланим, диким, що експліковано відповідними прикметниками.

Синтаксис Ю. М. Мушкетика також має певні особливості. Автор послуговується конструкціями, притаманними розмовній мові, оскільки вони більш лаконічні, місткі, доступні та демократичні. Для публіцистики митця важливі короткі уривчасті речення, схожі на імпресіоністичні мазки. Саме з таких конструкцій вибудовується цілісна картина: **«Пішли. Татари ще раніше з’єдналися з поляками. Дійшли до Чуднова. І там поляки й татари перетяли шлях і оточили. В поляків більше війська, потужна артилерія. Довелося відступати»** [5, с. 23]. Такі речення можуть виглядати «рубленими», проте якнайбільше відповідають розмовній мові, відповідно, і легшому сприйняттю з боку реципієнтів. Ці конструкції лаконічні, масові, а значить – і більш доступні.

Персоніфікацію та інтимізацію викладу матеріалу Ю. М. Мушкетик досягає завдяки використанню займенників першої особи мно-

жини, що сприяє ідентифікації з читачем: «Здавалося, все ясно, як Божий день: або **ми** прилучаємось до цивілізації, або залишаємось азіатами» [5, с. 38], «А для **нас** прилучення до Європи, це – порятунок: демократизм, європейська культура, техніка, європейська економіка, самоповага» [5, с. 38–39], «Всі **ми** бачили напхані краденим його резиденції, зокрема в Межигір'ї» [5, с. 45], «Незалежна Україна. **Ми** – у виграшному становищі» [6, с. 272]. Для прилучення людини до конкретних пропозицій письменник послуговується узагальнено-особових конструкцій, де головним членом виступає дієслово першої особи однини або другої особи однини: «**Стоїмо** над прірвою» [5, с. 49], «**Живемо** у страшних злиднях, в убозстві» [с. 50]. Такого роду вирази покликані передати інформацію ніби очима людини, яка справді переживала описувані події, тож подібні конструкції забезпечують більш високий рівень довіри з боку адресата до висловленої думки. Здебільшого подібні конструкції спостерігаються в текстах про відмежування від радянського, про прилучення до європейської культури та стану розвитку національної самосвідомості. Однак хвилює Ю. М. Мушкетика й тема Другої світової війни. Одна зі збірок майстра слова навіть має таку назву: «Хто і як виграв Другу світову війну».

При цьому оцінка митця доволі відрізняється від загальноприйнятої: «Не День перемоги, а День смутку **маємо відзначати**. Весь час **надували, надували** ту війну: “мы победили” – все це було потрібно для радянської агітації, щоби підняти дух ветеранів, але ж усяка війна страшна...» [7, с. 131]. Тут також бачимо складений дієслівний присудок, виражений першою особою множини, що робить реципієнта співучасником названих подій. У наведеному мікроконтексті привертає увагу також дієслово *надувати*, яке дозволяє імпліцитно концептуалізувати перемогу як повітряну кульку, яку штучно надувають і надувають, щоб давати людям відчуття радості, за яким стоять людські сльози й горе. Власне, це підкреслюють слова *усяка війна страшна*.

Висновки. Публіцистичні текст є своєрідним літописом сучасності, адже він покликаний відображати історичні події в проекції на сучасні, повинен відбивати нагальні, злободенні проблеми суспільства, починаючи від соціально-політичних, культурних, філософських тощо.

Публіцистика Ю. М. Мушкетика репрезентована статтями, виступами на актуальну тематику, мемуарами, інтерв'ю. Його текстам притаманне використання узуальних фразеологізмів та їхня модифікація, а також поєднання рис публіцистичного стилю з розмовним та художнім.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Єрмоленко С. Я. Засоби масової комунікації і мовна свідомість сучасного українця. *Культура слова*. Вип. 79, 2013, С. 123–125.
2. Жовтобрюх М. А. Мова української періодичної преси (кінець XIX – початок XX ст.). Київ : Наукова думка, 1970, 308 с.
3. Коць Т. А. Публіцистичний стиль української літературної мови: засади, комунікативно-прагматичні ознаки, функції. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. Том 32 (71), № 1, Ч. 1, 2021. С. 38–43.
4. Мушкетик Л. Г. Слово про батька. *Дороги, які нас вибирають / упор. Ю. М. Мушкетик*. Харків : Фоліо, 2020. С. 3–6.
5. Мушкетик Ю. М. Вірую в правду. Київ : Укр. Письменник. 2015. 88 с.
6. Мушкетик Ю. М. Дороги, які нас вибирають : Книга спогадів. Харків : Фоліо, 2020. 348 с.
7. Терен Т. О. RECВізити. Антологія письменницьких голосів. Книга 2. Львів : Видавництво Старого Лева, 2015, 264 с.